

IGAVIKUPÜHAPÄEV AD 2020

MI 3:19–20 (1Kr 15:22–28; Hb 12:18–25; Mt 25:31–46)

19 Sest vaata, päev tuleb, põlev nagu ahi, ja kõik ülbed ja kõik, kes pattu teevad, on nagu kõrred. Ja see päev, mis tuleb, põletab nad ära, ütleb vägede ISSAND, ega jäta neile ei juurt ega oksa.

20 Aga teile, kes te mu nime kardate, tõuseb õiguse päike ja paranemine tema tiibade all. Te lähete siis välja ja lööte kepsu nagu nuumvasikad.

Sissejuhatus

Malaki (vanemates eestikeelsetes piibliväljaannetes enamasti Malakia) raamatu autori kohta ei ole teada rohkem kui see, et ta elas tõenäoliselt 5. sajandil eKr.

Pole kindel seegi, kas Malaki (מְלָאכִי) või Malakia (מְלָאכִיָּה) ongi üldse prohveti nimi või pigem «ametinimetus», mis tähendab vastavalt kas «minu saadik/sõnumitooja» või «Issanda (Jaahi) saadik/sõnumitooja». Sama nimi või ametinimetus seisab 3. peatüki alguses, kus see on enamasti ära tõlgitud («Vaata, ma läkitan oma ingli...»). Septuaginta teeb sama ka raamatu esimeses salmis: λῆμμα λόγου κυρίου ἐπὶ τὸν Ἰσραηλ ἐν χειρὶ ἀγγέλου αὐτοῦ – «Issanda sõna ennustus Iisraelile tema ingli/saadiku/sõnumitooja käe läbi.»

Raamatu autoriks on peetud ka Esrat või Nehemjat, kelle esindatud mõtteviisiga Malaki raamatu sõnum suurel määral kattub. Mõned uurijad on pidanud Malaki raamatut kogumikuks erinevate prohvetite kuulutustest, ent enamasti ollakse siiski arvamusel, et tegemist on üheainsa autoriga.

Malaki raamat paigutub eksiilijärgsesse aega, mil Jeruusalemma tempel on taastatud ning elu vähemalt väliselt n-ö normaliseerunud (s.t paraku pöördunud ka tavapärasesse, Vanas Testamendis järjepidevalt kirjeldatud õnnistus-heaolutanemine-karistus-ahastus-appihüüd-päästmine-õnnistus jne roopasse). Malaki raamatu omapärases kahekõne-ülesehituses tuleb väga selgelt esile vastastikune rahulolematumus Jumala ja Tema rahva vahel. Rahvas heidab Jumalale ette, et Jumal ei hooli temast – põhjuseks ilmselt mingid maad tabanud katsumused nagu põud, ikaldus, rohutirtsude hävitustöö ja muu selletaoline.

Jumal, kinnitades rahvale oma armastust, teeb talle prohveti kaudu mitmeid tõsisid etteheiteid: preestrid sisuliselt põlgavad Jumala nime ja rüvetavad Tema altarit, tuues alaväärtuslikke (või koguni röövitud) ohvriande; inimesed jätavad tasumata kogu kümnnise, tõmmates endale sellega kaela majandusliku laostumise; rahvas elab

abielurikkumises ja truudusetuses, saades seeläbi elavaks märgiks oma truudusetusest Jumala lepingule; isegi paganate jumalateenistus on parem kui Iisraeli rahva oma.

Malaki raamatu keskseks sõnumiks on kutse pöördumisele, Jumala Seaduse meelde tuletamisele ja lepingu taastamisele Jumalaga. Jumal kasutab oma rahva korralekutsumiseks ja puhastamiseks vajadusel ka karme vahendeid – aga alati selleks, et hoida teda veelgi karmima saatuse eest. Kui rahvas Teda kuulda ei võta, siis tabab maad lõplik, hävitav needus.

Keelelisi märkuseid

Sest vaata – פִּי־הִנֵּה – sõna הִנֵּה võiks tõlkida ka «Siin!», «Pane tähele!», s.t tegemist on tähelepanu juhtimisega millelegi ülimalt olulisele, mis ei tohi kahe silma vahele jääda.

Päev – הַיּוֹם – kuna sõna יוֹם – «päev» – ees kasutatakse artiklit, võiks tõlkida ka «see päev», s.t tegemist ei ole mitte suvalise, vaid spetsiifilise, kindlaksmääratud päevaga.¹

Põlev – בָּעַר – sõna בָּעַר tähendab «põlema», «süttima», «süüdatud olema», «leegitsema», ülekantult ka «raevutsema».

Nagu ahi – כִּתְנוּר – sõna תְּנוּר – «ahi» – tähistab ülekantult ka raevu, viha, samuti kurja iha, mis on suuteline neelama (või ära põletama) inimese, keda see haarab. Enamasti tähistatakse selle sõnaga söögi valmistamiseks mõeldud tuleaset, vahel aga ka suurt sulatusahju.

Kõik ülbed – כָּל־זֵדִים – sõna זָד – «ülbe», «ennast täis», «häbematu» – tuleneb verbist זָדַד – «keema», «pulbitsema», «üle keema», «mässumeelne olema», «ülbe olema», «ülbitsema».

Ja kõik, kes pattu teevad – וְכָל־עֹשֵׂה רָשָׁעָה – sõna רָשָׁעָה tähendab «õelus», «kurjus», «ülekohus», «valelikkus», «ebaõiglus».²

On nagu kõrred – קֶשׁ ... וְהָיוּ – sõna קֶשׁ tähistab [kuivanud] kõrsi, õlgi, samuti aganaid.

Põletab nad ära – וְלָהֹט אֹתָם – sõna לָהֹט tähendab «[ära] põletama», «läitma», «kõrvetama».³

¹ 1739. aasta Piiblis ongi: «se pääw».

² 1739. aasta Piiblis: «kes öäla tö teggewad».

³ 1739. aasta Piiblis: «kõrvetab neid ärra kui tulle-leek».

Vägede Issand – יהוה צבאות – sõna צבא tähistab eeskätt sõjaväge ja sõjaväeteenistust, ülekantult ka suurt hulka⁴, aga vahel ka taevaseid ebajumalaid⁵. «JHWH Sebaot» on üks Jumala nimedest, mis esineb Vanas Testamendis 235 korral.

Teile, kes te...kardate – לִכְרֹתֵי יִרְאִי – sõna ירא tähendab «kartma», «kohkunud olema», «hirmul olema», aga ka «austama», «aukardust tundma».

Mu nime – שְׁמִי – sõna שם – «nimi» – algtähenduseks võib olla «märk», «tähis» (vrd kõlaliseselt kreeka σήμα ja ladina signum).⁶

Tõuseb – וְהִרְחֵב – sõna רחב tähendab «tõusma», «välja tulema», «paistma hakkama», «särama [lööma]».

Õiguse – צְדָקָה – sõna צדקה – «õigus», «õiglus» – tuleneb verbist צדק – «õige olema», «sirge olema» – ning tähistab nii seadustega kui ka õiglustundega kooskõlas olevat toimimist ja eluviisi, samuti sirgjoonelisust, ausust ja kõlbelist kõverusetust.

Ja paranemine – וּמְרִפָּא – sõna מרפא tähendab «tervis», «tervenemine», «paranemine».

Tema tiibade all – וּמִרְפָּא בְּכַנְפֵיהָ – võiks tõlkida ka «tema [kaitsva] varju all» või koguni «tema põues». Sõna כַּנָּף – «tiib», ka «kuuehõlm» – tuleneb verbist כָּנַף – «katma», «varjama», «peitma».⁷

Ja lööte kepsu – וּפְשִׁתֶם – sõna פיש – «kepsu lööma», «kepslema» – tähistab ülekantult teatavat uhkeldavat käitumist, ja seda sugugi mitte ainult negatiivses tähenduses (illustratsioonina võib mõelda näiteks oma ratsut tagajalgadele kannustavale uhkele ratsamehele). Sõna פיש võib tähendada ka «kosuma» – selles tähenduses sobiks see ehk paremini ka eestikeelses tõlkes järgnevate «nuumvasikatega».⁸

Nagu nuumvasikad – כְּעַגְלֵי מְרִבָּק – «nagu latris [peetud] vasikad».⁹

⁴ Vrd nt 1Ms 2:1: Nõnda on taevas ja maa ning kõik nende väed valmis saanud.

⁵ Vrd nt 2Kn 17:16; Jr 19:13; Sf 1:5.

⁶ Üheks selle sõna võimalikuks algupäraks võib olla verb שם – «[märki] panema» (vrd 1Ms 4:15). Vana Testament omistab nimedele sageli nende kandjat või kandja sünnilugu määravalt iseloomustava tähenduse ning Jumala nime austamine tähendab Jumala enda austamist.

⁷ Võimalik, et selle kujundi aluseks on Egiptusest pärinev ning hiljem ka nii Juuda, Assüüria kui Pärsia kuningate kasutatud tiibadega Päikese sümbol, millega tähistati nii valitsejate jumalikkude meeleva kaitset.

⁸ 1739. aasta Piiblis: «ja lihhawaks sama kui nuum-wassikad».

⁹ See võib tähendada nuumamiseks latris peetud vasikaid, aga – mõeldes võimalikult kepsu löömisele – ka latrist valla pääsenud vasikaid.

Sisuline analüüs

Malaki raamatu taustaks on Iisraeli rahva [järjekordne] usuline ja kõlbeline laostumine, mis väljendub silmakirjalikkuses, välises võltsvagaduses, millega näiteks templiteenistuse puhul üritatakse varjata tegelikku hoolimatust Jumala, Tema lepingu ja Tema seaduste suhtes.

Raamatu lõpuosas tuleb esile vastuolu jumalakartlike ja ülekohtuste vahel, või õigemini vastuolu, mida jumalakartlikud näevad enda ja ülekohtuste elusaatuse vahel: need, kes teevad kurja ja panevad proovile Jumala pika meele, elavad ja kosuvad, neid aga, kes püüavad käia Jumala käske mööda, elades kahetsuses ja meeleparanduses, ei näi Jumal justkui märkavatki (vrd MI 3:14j).

Neile etteheidetele vastates kinnitab Jumal, et jumalakartlike nimed ja teod on hoolikalt üles tähendatud (vrd MI 3:16) ning need, kes Tema juurde tagasi pöörduvad ja Talle ustavaks jäävad, saavad kord selgelt näha, mis vahe on õigusel ja ülekohtul ning õigete ja ülekohtuste saatusel: «Ja te näete jälle vahet õige ja õela vahel, selle vahel, kes teenib Jumalat, ja selle vahel, kes Teda ei teeni.» (MI 3:18)

Pilt, mis jumalakartlike ja ülekohtuste tulevikust maalitakse, on õigupoolest üsna hirmuäratav. See on päev – «see päev», s.t Jumala poolt määratud ja möödapääsmatu kindlusega kätte tulev päev –, mis leegitseb nagu tuline ahi, ühe veidi varasema prohveti sõnadega väljendudes: «See päev on viha päev, häda ja ahastuse päev, õnnetuse ja hävingu päev, pime ja must päev, pilvine ja sünge päev.» (Sf 1:15)

Kõik need, kes on teinud kurja ja keda on nende ülbuses nii nende endi kui küllap ka teiste poolt suureks peetud (keda, nagu eelnevast näha, isegi jumalakartlikud kadestama kippusid), osutuvad üksnes aganaiks või tühipaljasteks kõrteks, mis hetkega tuhaks põlevad, millel pole ei juurt ega oksa (vrd MI 3:19).¹⁰

Jumalakartlikke, kes on isegi nende endi arvates ilmaaegu Jumalat teeninud, Tema käske täitnud ja ilmselt seetõttu ka kannatama pidanud (vrd MI 3:14), julgustatakse töötusega, et neile tõuseb õiguse päike, kelleks ei ole enam ükski maine valitseja, vaid Issand ise. Neid kosutatakse ja nende haavad parandatakse Tema «tiibade all», s.t Tema kaitsvas varjus, lausa Ta süles või põues (vt ülalolevat keelelist märkust). Õiged on siis nagu seni latris kinni hoitud vasikad, kes valla päästetuna kepsu löövad ja ennast viimaks ometi vääriliselt hinnatuna tunnevad (vt ülalolevat keelelist märkust uhkuse tundmise kohta).

¹⁰ Siin ongi ilmselt tegemist kahekordse võrdpildiga: ühelt poolt kõrred kui kerge tuleroog, teisalt aga kui eemalt vaadates ehk olulisim osa põllul kasvavast viljast (samal ajal kui juured vaateleja eest varjule jäävad ning viljapea valmimine aega võtab), mis viimselt kui mitte päris väärtusetuks, siis ikkagi kõige vähemväärtuslikumaks osutub.

Ühtlasi võivad jumalakartlikud võidutseda ülekohtuste üle, nii et sellel «kepsu löömisel» on õigupoolest üsna sõjakas iseloom ja vastaspoolele valusad tagajärjed: «Te tallate õelaid, sest need saavad põrmuks teie taldade all sel päeval, mille ma valmistan, ütleb vägede Issand.» (Ml 3:21) Siiski ei ole mitte see kõige tähtsam, kuna järgnevad Malaki raamatu lõpusalmid pööravad fookuse ülekohtuste karistamiselt taas õigetele endile, rõhutades hoiatavalt, et on elu ja surma küsimusena oluline Issanda Seadust meeles pidada ja selle järgi käia, et Ta «ei peaks tulema ja lööma maad needusega» (Ml 3:24).

Jutluseks

EELK Kirikukäsiraamatu järgi on Igavikupühapäeva ehk Kuningas Kristuse püha teemaks «Kristus – taeva ja maa Issand». Jumalateenistuste käsiraamat toob kesksena esile viimse kohtu, milles teostub lõplikult Jumala õiglus.

Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi on Igavikupühapäeva Evangeeliumiks (Mt 25:31–46) kõigil lugemisaastatel Jeesuse tähendamissõna suurest kohtupäevast, mil õiged eraldatakse ülekohtustest mitte niivõrd pattude, kuivõrd tehtud või tegemata jäetud heategude alusel.

Teise lugemisaasta Epistlik on kas apostel Pauluse käsitus surnute ülestõusmisest viimisel päeval, mil lõplikult kõrvaldatakse surm ning Jumal saab olema kõik kõiges (1Kr 15:22–28), või Kirjas Heebrealastele (Hb 12:18–25) seisvad ühtaegu hoiatavad ja julgustavad sõnad, milles vastandatakse Jumala kohutav, patustele lausa surmav eneseilmutus Siinai mäel Moosese päevil, kristlastele avatud ligipääsuga Jumalale «uue lepingu vahemehe Jeesuse» kaudu, kelle verega on õigete patud maha pestud ja kelle läbi nende nimed on taevas kirja pandud.

Vana Testamendi lugemine haakub teemaga mitmes mõttes, kõigepealt ettekuulutusena viimsest kohtupäevast ning seejärel olulise meeldetuletusena, et Jumala ees ei jää püsima miski ülekohtune, vaid üksnes õiguse teod ja nende tegijad. Nagu Jeesuse tähendamissõna suurest kohtupäevast toob sooritatud pattude asemel esile tehtud või tegemata jäetud hea, ei peaks ka prohvet Malaki sõnumit selgitades keskenduma mitte ülekohtuste sõitlemisele ega neid ees ootava karistuse kirjeldamisele, vaid pigem rõhutama seda, mis jääb Jumala ees püsima ja mis mitte¹¹: olulised ei ole mitte kõrred või aganad, mis tuhaks põletatakse, vaid vili, mis jääb.

Õiguse vilja kandmine ei ole aga mitte inimeste endi, vaid Jumala meelevaldas: Tema on õiguse päike, kelle varjus (iseenesest üsna kummaline, vastuoluline pilt – iseäranis lõunamaisele päikeselõõmale mõeldes) paranevad need, kellele on haavu lõõnud

¹¹ Vrd ka nt 1Kr 3:11–15.

kahtlused või patud. See jumalik õiguse päike on meile tõusnud ja särama löönud Jeesuses Kristuses, Jumala ainusündinud Pojas,¹² kes on nii meie viimne kohtumõistja ja igavene kuningas kui sealsamas viimses kohtus ka meie kaitsja, sest «kui keegi patustab, siis on meil eestkostja Isa juures, Jeesus Kristus, kes on õige, ning Tema on lepitushver meie pattude eest» (1Jh 2:1j) ja Tema veri «kõneleb paremini Aabeli verest» (Hb 12:4).

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Kuigi see pole ehk väga mugav teadmine, on täiesti kindel, et Jumala kohus tuleb. See ei välista tõsiasja, et viimselt on iga päev, kõik ajad, Jumala käes ning Kristusel on mitte alles viimsel päeval, vaid ka praegu kõik meelevald nii taevast kui maa peal (pealegi on üsna tõenäoline, et meie isiklik kohtupäev jõuab kätte märksa varem kui üldine). Siiski on vaja kindlalt meeles pidada, et kord tuleb ka too suur ja viimne kohtupäev, mil kõik ülbed ja kõik, kes pattu teevad, põlevad nagu kõrred.
2. See teadmine ei ole mõeldud mitte hirmutamiseks, vaid julgustamiseks. Inimesi ei peaks motiveerima mitte põrguhirm (kuigi vahel tundub, et see ongi ainuke vahend kellegi patust hea poole pööramiseks), vaid armastus Jumala vastu ja usk, et see, mis on õige ja hea, on väärt, et selle poole püüelda – ning et see kannab, erinevalt ülekohtust, jäävat vilja. Jumalik kohtumõistja ei taha enda ees näha mitte neid, kes (hambad ristis) üksnes patust hoiduda püüavad, vaid inimesi, kes vabalt (sama vabalt, nagu laudast valla päästetud vasikad), lausa loomuomaselt, head teevad. Jumal ei tunne rõõmu mitte kõrte või aganate põletamisest, vaid hea vilja kogumisest.
3. Me teame, kui kaugel me sellest ideaalist oleme. Jumal ei tuletta seda kõike meile aga meelde mitte meie osatamiseks, vaid päästmiseks. Selleks, et võiksime Tema varju all ja Tema armu läbi terveneda, kosuda ja uueks saada. Et võiksime tõelise õiguse päikese, meie Õnnistegija Jeesuse Kristuse läbi puhastatuna ja pühitsetuna õiguses ja jumalakartuses elada ning Tema igavesest kuningriigist rõõmu tunda.

¹² Vrd Lk 1:77jj.